

พลวัตวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าผาหมี จังหวัดเชียงราย

The Cultural Dynamic of Akha Phamee Ethnic Group, Chiang Rai Province

อนันตา สุขวัฒน์¹ รุ่งโรจน์ ต้นประดิษฐ์² อาภิสรา พลนรัตน์^{3*} และ ไกรสิทธิ์ จามรจันทรสาक्षा⁴

Ananta Sookawat^{1*}, Rungroj Tonpradit², Abhisara Bolnarattana³ and Kriasit Jamonjansakha⁴

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพลวัตทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าผาหมี ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2516 ถึงปี พ.ศ. 2563 ในบริบทของการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม ซึ่งปัจจุบันดอยผาหมีเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงในเรื่องการเป็นต้นกำเนิดพื้นที่ปลูกกาแฟแห่งแรกในประเทศไทย

ผลจากการศึกษา พบว่า อาข่าผาหมีมีพลวัตทางวัฒนธรรม ตามสภาพการเปลี่ยนแปลงของบริบทที่แวดล้อมรอบชุมชน เมื่อสังคมภายนอกเกิดการเปลี่ยนแปลง จึงมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงภายในหมู่บ้าน ซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นเห็นได้จากลักษณะทางกายภาพและวัฒนธรรมของอาข่าผาหมี ได้แก่ ความเชื่อ การจัดพิธีกรรม รวมถึงอุปกรณ์ในการนำมาทำเสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย สิ่งปลูกสร้างภายในชุมชน รวมถึงการแสดงในโอกาสต่าง ๆ ทั้งใน-นอกชุมชน

คำสำคัญ : พลวัต ชาติพันธุ์ อาข่าผาหมี

Abstract

This research aimed to study the cultural dynamic of the Akha Phamee ethnic group in (within) the context of cultural change ranging since 1973 to 2020. Doi Pha Mee is now one of the popular tourist destinations for the first coffee growing area in Thailand.

¹ อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาภาษาและวัฒนธรรมไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

² อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาภาษาและวัฒนธรรมไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

³ อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาภาษาและวัฒนธรรมไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

⁴ อาจารย์ประจำโปรแกรมวิชาภาษาและวัฒนธรรมไทย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

¹ Lecturer of Thai Language and Culture Program, Chiang Rai Rajabhat University

² Lecturer of Thai Language and Culture Program, Chiang Rai Rajabhat University

³ Lecturer of Thai Language and Culture Program, Chiang Rai Rajabhat University

⁴ Lecturer of Thai Language and Culture Program, Chiang Rai Rajabhat University

* Corresponding author: namping_s@yahoo.com

The results showed that Akha Phamee had a gradual cultural dynamics along with the changing conditions of the contextual changes in the surrounding community. The changes could be seen from physical and cultural features, such as beliefs, rituals, accessories, costumes, including construction in the community and the performances on various occasions both inside and outside the community.

Keywords: Dynamic, Ethnic Group, Akha Phamee

บทนำ

การศึกษาเรื่องพลวัตวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าผามะ¹ จังหวัดเชียงรายมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าผามะ ที่ปรากฏให้เห็นทางกายภาพ ซึ่งแนวทางการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยชุมชนมีส่วนร่วม มีการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งปฐมภูมิ (Primary Data) ที่ได้จากการลงพื้นที่ ได้แก่ การสำรวจ การสังเกต การสนทนาและการสัมภาษณ์กลุ่มชาติพันธุ์อาข่าที่อยู่ในและนอกชุมชน รวมถึงศึกษาแหล่งข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) จากการทบทวนวรรณกรรม

ชาวอาข่ากระจายตัวอยู่ในประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้แก่ ประเทศลาว พม่า เวียดนาม และไทย ดังที่ Yeo (2020: 1) กล่าวว่า “ประชากรอาข่าโดยรวมทั่วโลกประมาณ 2,200,000 คน โดยในจำนวนนี้ ประมาณ 1,630,000 คน อาศัยอยู่ในประเทศจีน รองลงมาคือ ประเทศพม่า 250,000 คน ในประเทศลาว 100,000 คน ในประเทศไทย 80,000 คน และในประเทศเวียดนาม 40,000 คน”

การอพยพของชาวอาข่ามีหลายปัจจัย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาทางการเมือง หรือปัญหาด้านที่ทำกิน ดังที่ Khongthawisak (2011: 54-55) กล่าวว่า “อาข่าในประเทศพม่าที่อพยพเข้ามาประเทศไทยเพราะต้องการหนีจากภัยคอมมิวนิสต์ หรืออาข่าในประเทศลาวก็ประสบกับปัญหาขาดแคลนที่ทำกิน นอกจากนี้ยังเกิดปัญหาโจรกรรม ฆาตกรรม และการทำลายทรัพย์สิน ทำให้เมื่อมาถึงประเทศไทย จึงมีลักษณะเกือบสิ้นเนื้อประดาตัว”

จากการเก็บข้อมูลของ Ayi (2019: 10) กล่าวว่า “ชุมชนหมู่บ้านอาข่าแห่งแรก เกิดขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1903 หรือ พ.ศ.2446 บริเวณชายแดนไทยพม่า คือ ชุมชนพญาไพรเก่า โดยอาข่ากลุ่มแรกที่เข้ามาเป็นอุโละอาข่า (Ulo Akha) กลุ่มตระกูลเจว๋บือและมาเยอะ จนกระทั่งถึงคริสต์ทศวรรษที่ 1950 มีกลุ่มโลมะอาข่า (Lomi Akha) จากพม่าอพยพเข้ามามากขึ้น ในช่วงเวลาเดียวกันมีอาข่าจากจีนเข้ามาในประเทศไทยโดยมีชื่อเรียกว่า ผามืออาข่า (Phami Akha) หรืออุบายอาข่า อพยพเข้ามา”

ในขณะที่ ข้อมูลของเทศบาลตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงราย ได้รวบรวมไว้พบว่า “อาข่าผามะ หรืออุบายอาข่า มีถิ่นฐานอยู่ที่ “หมู่บ้านป่าละ” ในแคว้นสิบสองปันนา ประเทศจีน ได้อพยพเข้ามา

¹ กลุ่มชาติพันธุ์อาข่าแม้จะมีแหล่งกำเนิดจากแหล่งเดียวกัน แต่เมื่ออพยพไปยังที่ต่าง ๆ ทำให้แบ่งออกเป็นกลุ่มต่าง ๆ ดังที่ Ayi (2019: 11 – 14) กล่าวว่า 1. อุโละอาข่า หรืออาข่าไทย มีชื่อเรียกตามลักษณะการสวมหมวกแหลมเข้ามาในประเทศไทยเป็นกลุ่มแรก 2. โลมะอาข่า หรืออาข่าพม่า มีชื่อจากการตั้งถิ่นฐาน แต่เดิมอาศัยอยู่บริเวณดอยหมี่ เมื่ออพยพเข้าสู่ประเทศไทยทำให้ออกเสียงเพี้ยน เป็น ลอมี และ 3. ผามืออาข่า หรืออุบายอาข่า แต่เดิมตั้งถิ่นฐานในเขตสิบสองปันนา มณฑลยูนนาน เมื่อเข้ามาตั้งถิ่นฐานบริเวณดอยผามะในประเทศไทยจึง เรียกชื่อตามสถานที่ตั้งถิ่นฐาน

อยู่ในประเทศไทยเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2465 โดยมีเส้นทางการเดินทางจากสิบสองปันนา ผ่านประเทศลาวและเข้าสู่ประเทศไทยทางอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย” อุบยาอาข่ามีประเพณีวิถีชีวิตเหมือนกับอาข่ากลุ่มอื่น ๆ ทั้งยังดำรงรักษาวัฒนธรรมดั้งเดิมอย่างเข้มแข็ง จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2557 มีการอพยพแรงงานอาข่าจากประเทศพม่า เข้ามาประกอบอาชีพทางการเกษตรซึ่งใกล้กับดอยผาหมี ทำให้วัฒนธรรมดั้งเดิมของอาข่าผาหมีเกิดการเปลี่ยนแปลง ประกอบกับชุมชนแห่งนี้ต้องปรับตัวเพื่อให้เข้ากับนโยบายการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของจังหวัด อีกทั้งหน่วยงานภายนอกหลายหน่วยงานได้เข้ามาควบคุมสอดส่องวิถีชีวิตของอาข่าผาหมีให้มีความใกล้เคียงกับสังคมไทย จากกระแสการเปลี่ยนแปลงภายนอกและการท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนจึงส่งผลให้อาข่าผาหมีเริ่มปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมของตนเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคม

ผลจากการศึกษา จะเป็นข้อมูลให้กลุ่มชาติพันธุ์อาข่าผาหมีและเครือข่ายทางวัฒนธรรมกลุ่มต่าง ๆ รวมถึงจังหวัดเชียงรายตระหนักถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งปัจจุบันได้ส่งผลกระทบต่อวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อของอาข่าผาหมีที่นับวันเริ่มจะสูญหายและขาดผู้สืบทอด โดยมีรายละเอียดในการศึกษาดังต่อไปนี้

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาวิจัยมีการนำแนวคิดมาประกอบการศึกษาวิจัยดังต่อไปนี้

แนวคิดพลวัตทางวัฒนธรรม

พลวัตทางวัฒนธรรม (Cultural Dynamic) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงวิธีการดำเนินชีวิตรวมถึงพฤติกรรมของบุคคลในสังคมอันเนื่องมาจากโครงสร้างของสังคม การจัดระเบียบทางสังคม สถานภาพและบทบาท เกิดการปรับเปลี่ยนซึ่งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น มีทั้งการปรับเปลี่ยนแบบค่อยเป็นค่อยไป และการเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลัน

การจำแนกการเปลี่ยนแปลง

Wankaew (1994: 157) ได้จำแนกการเปลี่ยนแปลงออกเป็น ประเภทต่าง ๆ คือ

1. จำแนกตามแหล่งที่มาของการเปลี่ยนแปลง

1.1 การเปลี่ยนแปลงจากภายใน (Endogenous Change) เช่น การผลิตคิดค้นวิธีการผลิตใหม่ในสังคม, การริเริ่มดำเนินการเปลี่ยนแปลงจากชนชั้นนำ เป็นต้น

1.2. การเปลี่ยนแปลงจากภายนอก (Exogenous Change) เช่น การรับเอาเทคโนโลยีจากภายนอก การล่าอาณานิคมของจักรวรรดินิยมอังกฤษต่ออินเดีย การเปลี่ยนแปลงที่มาจากภายนอกอาจเกิดด้วยความสมัครใจ และเลือกสรรโดยสังคมผู้เปลี่ยนแปลง หรือใช้กำลังบังคับ เป็นต้น

2. แหล่งที่มาของการเปลี่ยนแปลงจากภายในระบบสังคม

ความขัดแย้งภายในระบบสังคมอาจนำไปสู่การเปลี่ยนแปลง ทุกสังคมย่อมมีช่องทางที่จะเกิดความขัดแย้งภายในได้ในลักษณะต่อไปนี้

2.1 การใช้สิทธิอำนาจในสังคมบางครั้งมักก่อให้เกิดการต่อต้านอย่างเปิดเผยหรืออย่างลับ ๆ การใช้อำนาจไปเอาเปรียบคนบางกลุ่มเหล่านี้ อาจก่อให้เกิดความแตกแยกและความขัดแย้งในสังคมมากขึ้น จนอาจนำไปสู่ความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลง

2.2 กระบวนการขัดเกลากายทางสังคม (Socialization) ในสังคมไม่ว่าจะมีลักษณะสมบูรณ์เป็นเนื้อเดียวกันโดยตลอดได้ ทุกสังคมย่อมมีวัฒนธรรมย่อย (Subculture) ของประชาชนกลุ่มต่าง ๆ การขัดกันยังมีชนกลุ่มย่อยหลายกลุ่ม โอกาสของการปฏิบัติอย่างกีดกันมีการเลือกปฏิบัติในสังคมก็ยังมีมาก

2.3 ทุกสังคมมีกระบวนการที่แข่งขันและขัดแย้งกันภายในระหว่างกลุ่มสมาชิกในสังคมอยู่แล้ว

2.4 ความเหลื่อมล้ำในสังคมในด้านโอกาสชีวิตและทรัพย์สิน ระหว่างชนชั้นต่าง ๆ และระหว่างกลุ่มต่าง ๆ หากมีความแตกต่างเด่นชัดมากก็อาจก่อให้เกิดความรู้สึกไม่เป็นธรรม จนเป็นต้นเหตุของการเปลี่ยนแปลง

2.5 กลุ่มบุคคลที่ครอบครองผลประโยชน์อยู่แล้ว (Vested Interests) อาจขัดขวางการเปลี่ยนแปลงอันจะทำให้กลุ่มของตนมีฐานะต่ำลงและมีการกระจายผลประโยชน์ ซึ่งอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งมากขึ้นได้

3. การเปลี่ยนแปลงที่เป็นไปเองและที่เป็นไปตามแผน สามารถแบ่งออกเป็น 2 แบบ คือ

3.1 การเปลี่ยนแปลงแบบเป็นไปเอง (Spontaneous Change) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมในสมัยโบราณมักเป็นอย่งนี้เพราะไม่มีการวางแผน แต่อาจไม่เป็นเช่นนั้นเสมอไป การสร้างเมือง การสร้างวัดก็มีการวางแผนด้วยเช่นกัน

3.2 การเปลี่ยนแปลงตามแผน (Planned Change) การที่ชนชั้นนำในสังคม ซึ่งอาจเป็นสมาชิกที่ครองฐานะและอำนาจพยายามเข้ามามีส่วนกำหนดทิศทาง อัตราและขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลง

การเปลี่ยนแปลงทางสังคมเป็นผลจากการกระทำของคนหรือหลายคน การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจจะไม่ทำให้เกิดผลตามที่ตั้งเป้าหมายที่ตั้งเจตจำนงไว้เสมอไป การเปลี่ยนแปลงทางสังคมบางอย่างที่วางแผนก็อาจนำไปสู่ผลที่ไม่ได้คาดหมายได้ (Unintended Consequences)

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยศึกษาวิจัยแบบภาคสนาม (Field Research) มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมระหว่างคณะผู้วิจัยและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ อาข่า ทั้งบุคคล ชุมชน องค์กรภาครัฐและภาคเอกชนในพื้นที่วิจัย เพื่อรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล ทรัพยากร บุคลากร และองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยเก็บข้อมูลจากการรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากการลงพื้นที่ศึกษาสำรวจข้อมูลที่อยู่ภายในชุมชน สภาพทั่วไปของชุมชน สิ่งดึงดูด ความสนใจภายในชุมชน แหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและทางธรรมชาติที่อยู่ในชุมชนและพื้นที่ใกล้เคียง ช่วงเวลาในการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม นอกจากนี้ยังสำรวจเกี่ยวกับสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ได้แก่ ร้านค้า ที่พัก ถนน ที่จอดรถ ห้องน้ำ

การนำเที่ยว ศูนย์บริการข้อมูล การขนส่ง ความปลอดภัย และอื่น ๆ โดยทำการเก็บข้อมูลในระยะเวลา 10 เดือนระหว่างเดือนเมษายน พ.ศ. 2563 – เดือนมกราคม พ.ศ. 2564

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ประกอบด้วย การสัมภาษณ์ การสนทนาและอื่น ๆ โดยมีรายละเอียด ได้แก่

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ มุ่งเน้นการวิเคราะห์ประเด็นสำคัญตามเนื้อหาที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์ มีการจัดหมวดหมู่ของข้อมูลและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลเบื้องต้น
2. นำข้อมูลเบื้องต้นมาสร้างเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องของการท่องเที่ยวของชุมชน ได้แก่ ผู้ประกอบการและเจ้าของธุรกิจ ร้านขายเครื่องดื่ม เจ้าของที่พักโฮมสเตย์

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาพลวัตวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าผาหมี่ จังหวัดเชียงราย พบว่า ความเชื่อของชาวอาข่าสืบทอดต่อนับตั้งแต่ยุคประวัติศาสตร์ โดยประวัติศาสตร์ได้กล่าวถึงความเจริญรุ่งเรืองและการมีวัฒนธรรมเป็นของตนเอง จนถึงสาเหตุของความล่มสลายทางวัฒนธรรม เห็นได้จาก การศึกษาของไพโรจน์ คงทวีศักดิ์ กล่าวถึง ตำนานจื๋อบองและบองจួយว่า “ชาวอาข่าในอดีต มีความเจริญรุ่งเรือง มีบ้านเมืองและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง ต่อมาพวกเขาได้สูญเสียตัวอักษรเหล่านั้นไปเสียสิ้น เพราะพวกเขาพากันกินหนังควายที่จารึกอักษรเหล่านั้นไปหมดในยามที่หิวโหย หลังจากบองจួយเสียชีวิตลง บุตรชายของเขาชื่อ จุยอิม (Dzui im) ได้ขึ้นมาสืบอำนาจแทนในยุคนี คือยุคแห่งการล่มสลายของเมืองห่มหล่อง เพราะมีผลจากสงครามที่ต้องต่อสู้กับ ขุนเจืองผู้นำชาวไทลื้อ และกองทัพมองโกล” (Khongthawisak, 2011: 46) การล่มสลายของอาณาจักรทำให้ชาวอาข่ากระจัดไปตามที่ต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชีย ได้แก่ ประเทศจีน พม่า ลาว และเวียดนาม แม้จะไม่มีตัวอักษรและบ้านเมือง แต่คนอาข่าก็สามารถสืบทอดประเพณีโดยอาศัยการท่องจำ เมื่อนับประเพณีในรอบ 1 ปีจะพบว่าอาข่ามีการจัดประเพณีถึง 23 พิธีกรรม และบางพิธีใช้เวลาในการทำกิจกรรม ถึง 4 วัน โดยมีข้อปฏิบัติ ได้แก่ ต้องเป็นอาข่าที่นับถือบรรพบุรุษจึงจะเข้าร่วมพิธีได้ และในช่วงวันที่ทำพิธี จะมีบางวันที่ห้ามทำงาน

ภายใต้การปฏิบัติอันมีแบบแผนอย่างเดียวกันทำให้อาข่าทุกพื้นที่ มีสายสัมพันธ์เชื่อมโยงให้มีความเป็นกลุ่มก้อนแม้จะต่างกลุ่มและต่างเชื้อชาติตามแต่การอพยพไปตั้งถิ่นฐาน แต่ยังคงสื่อสารด้วยภาษาอาข่าอันมีสืบทอดมาตั้งแต่อดีตทำให้ ความเชื่อ หลักปฏิบัติ ประเพณี ยังคงมีธรรมเนียมปฏิบัติที่เหมือนกัน ดังที่ Anderson (2009: 25) กล่าวว่า “ชุมชนคลาสสิกเชื่อมต่อกันด้วยภาษาศักดิ์สิทธิ์ ลักษณะเช่นนี้เป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างจากชุมชนจินตกรรมของชาติสมัยใหม่ทั้งหลาย ข้อแตกต่างที่สำคัญประการหนึ่งอยู่ที่ความเชื่อมั่นของชุมชนแบบเก่าที่มีภาษาของตนเองซึ่งถือเป็นภาษาศักดิ์สิทธิ์ ไม่มีภาษาอื่นใดเสมอเหมือน นำมาซึ่งความคิดของพวกเขาเกี่ยวกับการรับผู้คนเข้าเป็นสมาชิกด้วย” นอกจากนี้คนอาข่าเป็นกลุ่มที่รักษาสายสัมพันธ์ของเครือญาติ แม้จะออกจากชุมชนเดิมเพื่อไปตั้งถิ่นฐานในที่แห่งใหม่ คนเหล่านี้จะไม่ตัดขาดเครือญาติของตน นับแต่อดีตยังคงติดต่อโดยฝากข่าวสารไปกับผู้ที่จะเดินทาง หรือในปัจจุบันมีเทคโนโลยีการสื่อสารที่เจริญยิ่งทำให้อาข่ายังมีความสะดวกในการติดต่อมากขึ้น

ก่อนปี พ.ศ. 2500 กลุ่มชาติพันธุ์อาข่าทุกกลุ่ม ยังมีความเชื่อและนับถือบรรพบุรุษเหมือนกัน ดังที่ Sittichodok (Interview: 2020) กล่าวถึง ประวัติความเป็นมาและพัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงความเชื่อในการนับถือบรรพบุรุษว่า “ในภาษาอาข่าจะเรียกศาสนาเดิมของตนว่า ‘อาข่าย่อง’ หรือ ‘อาข่าแดซังโซว’ ซึ่งหมายถึง การนับถือบรรพบุรุษและมีการประกอบพิธีกรรม ความเชื่อของชาวอาข่าแบบดั้งเดิม มีผลต่อระบบความคิดและการปกครอง เพราะอาข่าทุกคนจะรู้สึกผูกพันเป็นกลุ่มเดียวกันเนื่องจากพูดภาษาแบบเดียวกัน มีประเพณีปฏิบัติที่เหมือนกัน จึงทำให้เกิดความขัดแย้งในชุมชนน้อย แต่หลังจากปี พ.ศ. 2500 เกิดกระแสการเปลี่ยนแปลงในบริเวณภูมิภาคกลุ่มน้ำโขง มีขงันนารีเข้ามาเผยแพร่ศาสนาในแถบเอเชีย นับเป็นจุดเริ่มต้นของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากความเชื่อทางศาสนา โดยเฉพาะอาข่าในประเทศพม่าได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มมิชชันนารีในทุกด้าน ทั้งการให้ทุนการศึกษา การหาแหล่งที่ทำกิน ส่งผลให้ระบบความคิดของชาวอาข่าในพม่าต่างไปจากเดิม กลุ่มอาข่าที่มีความคิดสมัยใหม่ เริ่มเกิดความคิดอยากปรับเปลี่ยนความเชื่อเนื่องจาก ความเชื่อดั้งเดิมมีความยุ่งยาก ซับซ้อนหากประกอบพิธีกรรมไม่ถูกต้องจะส่งผลต่อชีวิตและครอบครัวได้”

มูลเหตุของการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมของอาข่า คือ หลังจากกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าในประเทศพม่าบางส่วนอพยพเข้าสู่ประเทศไทยได้นำความเปลี่ยนแปลงด้านความเชื่อ ประเพณีพิธีกรรมสู่กลุ่มอาข่าที่เข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยก่อนปี พ.ศ. 2500 ส่งผลให้หลังจากปี พ.ศ. 2518 เป็นต้นมา อาข่าในประเทศไทยหลายกลุ่มเริ่มเปลี่ยนรูปแบบในการนับถือศาสนาบรรพบุรุษเป็นการนับถือศาสนาคริสต์และศาสนาอื่น ๆ แต่เหนือสิ่งอื่นใดคือ ความก้าวหน้าในอนาคตที่จะมีอาชีพและรายได้ประจำ” อาข่าในประเทศพม่า จึงเป็นกลุ่มแรกที่เปลี่ยนแปลงความเชื่อและยกเลิกพิธีกรรมดั้งเดิม ทำให้ประเพณีอาข่าในพม่าเหลือเพียง 2-3 ประเพณี

สำหรับการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมอาข่าพม่าเริ่มเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2557 เมื่อประเทศไทยมีการขยายตัวทางเศรษฐกิจในต่างประเทศทำให้เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงาน โดยแรงงานไทยออกไปทำงานต่างประเทศเนื่องจากได้รับค่าตอบแทนที่สูงกว่า ในขณะที่ภายในประเทศเปิดรับแรงงานต่างด้าวเพิ่มมากขึ้น (Department of Employment, 2014: 2 - 36) จากสถานการณ์ดังกล่าว ทำให้พื้นที่ทางการเกษตรในอำเภอแม่สายรับแรงงานข้ามชาติเข้ามาซึ่งแรงงานดังกล่าว เป็นกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าจากประเทศพม่า โดยจะอาศัยอยู่ในพื้นที่ใกล้กับทางขึ้นดอยพม่าหมี่ เมื่ออาข่าทั้งสองกลุ่มมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ทำให้อาข่าพม่ามีรับอิทธิพลทางศาสนาเข้ามา ดังที่ Wanasiri (2007: 55-56) กล่าวว่า “วัฒนธรรมนั้นเกิดจากแหล่งศูนย์กลางเป็นแหล่งๆ ไปแล้วแพร่กระจายไปตามพื้นที่ที่มันจะไปถึงได้ตามวันเวลาที่ผ่านไปโดยอาศัยการติดต่อเชื่อมโยงของมนุษย์” ผลจากการแพร่กระจายวัฒนธรรมในรูปแบบใหม่ ทำให้อาข่าในดอยพม่าหมี่ ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตให้เข้ากับสภาพสังคมภายนอก โดยคนในชุมชนออกไปประกอบอาชีพในหลาย ๆ จังหวัด อีกทั้งยังเปิดชุมชนให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อสร้างงาน และรายได้เข้าสู่ชุมชน การเปลี่ยนในเรื่องความเชื่อทางศาสนาจึงส่งผลต่อการเปลี่ยนวัฒนธรรมด้านประเพณีและพิธีกรรม กล่าวคือ มีการปรับลดพิธีใน 1 ปี ให้เหลือเพียง 12 พิธีซึ่งจัดภายในครอบครัวและปรับพิธีที่เป็นกิจกรรมของชุมชนเหลือเพียง 3 พิธีเท่านั้น

ดังนั้นในชุมชนแห่งนี้สามารถแบ่งความเชื่อในการนับถือศาสนาดั้งเดิมออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ยังนับถือความเชื่อดั้งเดิม 80% ซึ่งเป็นกลุ่มที่มีจำนวนน้อยที่สุดในชุมชน กลุ่มต่อมาคือกลุ่มที่ยังคงความเชื่อและมี

การจัดพิธีกรรมตามรูปแบบดั้งเดิม 60% โดยใน 1 ปีจะจัดพิธีกรรม 12 พิธี กลุ่มนี้เริ่มมีการยกเลิกพิธีกรรมบางอย่าง ซึ่งมีจำนวนมากที่สุดในชุมชน และกลุ่มสุดท้าย คือ กลุ่มที่เปลี่ยนความเชื่อจากศาสนาดั้งเดิม แต่ยังเข้าร่วมกิจกรรมบางอย่างของอาข่าที่ไม่ขัดต่อศาสนาใหม่โดยมีการจัดพิธีของชาวอาข่า 20% ทั้งนี้การปรับเปลี่ยนความเชื่อและการทำพิธียังสอดคล้องกับการประกอบอาชีพของชาวอาข่าในชุมชนแห่งนี้ กล่าวคือ หากเป็นอาข่าที่ประกอบอาชีพทางเกษตรกรรมจะมียังคงรักษาประเพณีและความเชื่อของชาวอาข่าไว้ได้อย่างดี เนื่องจากในอดีตอาข่าจะดำรงชีวิตด้วยการทำเกษตรเป็นหลักจึงมีความเชื่อความผูกพันที่เกี่ยวกับธรรมชาติ ซึ่งสะท้อนผ่านประเพณีบางประเพณี ได้แก่ กินข้าวใหม่ จับตักแตน โล้ชิงช้า ดังนั้นอาข่ากลุ่มนี้ยังคงรักษาประเพณีของกลุ่มเอาไว้ ในขณะที่อาข่าบางกลุ่มได้มีปฏิสัมพันธ์นอกชุมชน ทำให้เปิดรับวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามา ส่งผลให้วัฒนธรรมของอาข่าเปลี่ยนไป

หลังจากการท่องเที่ยวรายการได้เข้าสู่ประเทศไทย ช่วยสร้างงานและอาชีพให้แก่ชุมชนและจังหวัดจึงเกิดการตื่นตัวในเรื่องการท่องเที่ยวเห็นได้จากจังหวัดเชียงรายมีผู้มาเยี่ยมเยือนเพิ่มขึ้น โดยเริ่มจากปี พ.ศ. 2555 ในแต่ละปีจะมีผู้เยี่ยมเยือนเพิ่มขึ้น ซึ่งสร้างเป็นรายได้โดยกระตุ้นเศรษฐกิจให้แก่จังหวัด ด้วยเหตุนี้ในแต่ละชุมชนจึงมีการตอบรับการท่องเที่ยว โดยเฉพาะดอยผาหมีเป็นชุมชนที่เริ่มเป็นที่รู้จักจากการโฆษณาเทศบาลเชียงราย และสื่อประชาสัมพันธ์ของจังหวัดในด้านมีธรรมชาติสวยงาม จนกระทั่งเป็นที่รู้จักและได้รับคัดเลือกจากโครงการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนจากหน่วยงานภาคเอกชน คือ บริษัทไทยแอร์เอเชียให้ดอยผาหมีเป็นแหล่งท่องเที่ยว ผลจากการท่องเที่ยวได้สร้างโครงสร้างพื้นฐานและปรับภูมิทัศน์ทางกายภาพ ไปสู่การเป็นชุมชนแห่งการท่องเที่ยว โดยมีความสะดวกในด้านต่าง ๆ เพิ่มมากขึ้นรวมทั้งยังทำให้ชุมชนเกิดการสร้างงานและอาชีพ โดยมีจำนวนร้านค้า ร้านอาหารและเครื่องดื่มที่มาจากคนในชุมชนเพื่ออำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีความร่วมมือทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในจังหวัดเชียงราย ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงลักษณะวัฒนธรรมอาข่า ดังต่อไปนี้

1. การเปลี่ยนแปลงทางด้านความเชื่อและพิธีกรรม

ประเพณีของชาวอาข่าใน 1 ปีมี 23 พิธี พิธีกรรมส่วนใหญ่จะแสดงถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ ธรรมชาติและความเชื่อที่สืบทอดมานับตั้งแต่อดีต โดยสิ่งเหล่านี้จะสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของชาวอาข่า เพราะชาวอาข่าในอดีตหาเลี้ยงชีพด้วยการทำการเกษตร ดังนั้น น้ำและอาหารจึงเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงชีวิต นอกจากนี้ชาวอาข่าเชื่อว่าการปฏิบัติในแต่ละพิธีจะนำความอุดมสมบูรณ์ และความสุขความปลอดภัยมาสู่ครอบครัว ดังนั้นเพื่อให้การดำเนินชีวิตไม่มีอุปสรรค ชาวอาข่าจึงมีข้อห้ามและหลักในการปฏิบัติมากมาย ซึ่งห้ามละเมิดและฝ่าฝืน เพราะจะส่งผลต่อชุมชนและครอบครัว Sittichodok (Interview: 2020) ผู้อำนวยการมหาวิทยาลัยชนเผ่าอาข่าเล่าถึงพลวัตของการเปลี่ยนแปลงความเชื่อและพิธีกรรม ซึ่งแบ่งเป็นช่วงเวลา คือ “ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 – 2518 กลุ่มอาข่าผาหมียังจัดพิธีกรรมและประเพณีตามธรรมเนียมปฏิบัติทั้ง 23 พิธี ต่อมาหลังจากปี พ.ศ. 2518 – 2530 มีการเผยแพร่คริสต์ศาสนาให้กับกลุ่มต่าง ๆ ในอาเชียนโดยเฉพาะประเทศเมียนมา ทำให้อาข่าที่อาศัยอยู่ในบริเวณอำเภอแม่สาย และอำเภอแม่จัน ได้รับอิทธิพลก่อนเนื่องจากใกล้รอยต่อระหว่างชายแดน” จนกระทั่ง

ในปี พ.ศ. 2530 – ปัจจุบัน มีการรับแรงงานต่างด้าวชาวอาข่าเข้ามาทำงานในภาคเกษตรกรรมประกอบกับหน่วยงานภายนอก และการอพยพของอาข่าจากประเทศเมียนมา การถูกหน่วยงานภายนอกเข้ามาควบคุม สอดส่องวิถีชีวิตในด้านต่าง ๆ เพราะกลัวเรื่องการแพร่ระบาดของโรคและการเปิดชุมชนในดอยผาหมีให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว ส่งผลให้อาข่าดอยผาหมีบางกลุ่มปรับลดวัฒนธรรมบางอย่างเพื่อให้สอดคล้องต่อการเปลี่ยนแปลงที่เข้ามาในชุมชน โดยจะปฏิบัติภายในครอบครัวแทนการร่วมกันจัดในชุมชน รวมถึงมีการจำลองพื้นที่ทางวัฒนธรรมประกอบการท่องเที่ยว เพื่อไม่ให้ผิดจารีตและข้อห้าม ปัจจุบันประเพณีอาข่าจาก 23 ประเพณี จะเหลือเพียงประเพณีหลัก ๆ เพียง 3 ประเพณี โดยเรียงตามลำดับของวันเวลาที่จัดประเพณี ได้แก่

1. งานชนไข่แดง เรียกในภาษาอาข่าว่า ซึมซี อาโฝว จาแบ (Khmqxeevq Aqpoeq Dzaqbae)

ประเพณีนี้จะจัดในช่วงเดือนเมษายน ผู้นำทางพิธีกรรมทุกคน จะทำพิธีฟื้นฟู/ซ่อมแซม เครื่องมือและอุปกรณ์ต่าง ๆ ในพิธีมีการไหว้บรรพบุรุษด้วยข้าวปุก ข้าวเหนียวต้ม ไก่ต้ม เหล้าข้าว และน้ำชา แต่ละครอบครัวจะต้มไข่แล้วย้อมสีแดงให้กับลูกหลาน หรือเด็กคนอื่น ๆ ที่มาเยี่ยมบ้านจะเป็นการไหว้บูชาบรรพบุรุษด้วยข้าวปุก ในภาษาอาข่าเรียกว่า “ห่อถ่อง” (Hawqtanq) เหล้าที่ทำจากข้าว และน้ำชา ในอดีตจะจัดประเพณีชนไข่แดงตลอดทั้งเดือน เพราะถือว่าเดือนนี้เป็นเดือนแห่งการเรียนรู้วัฒนธรรมประเพณีของคนในชุมชน ปัจจุบันอาข่าผาหมีลดทอนเวลาในการจัดกิจกรรม จาก 1 เดือนเป็นจัดพิธีติดต่อกัน 4 วัน ทั้งยังไม่เน้นการถ่ายทอดความรู้ทางพิธีกรรมอย่างในอดีต

2. ประเพณีไล่ชิงช้า หรือเรียกในภาษาอาข่าว่า แยะชู่ อาโฝว จาแบ (Yaerkuq Aqpoeq Dzaqbae)

ประเพณีนี้จัดในเดือนสิงหาคมของทุกปี โดยจะใช้เวลาในการจัดประเพณีทั้งสิ้น 4 วัน ประเพณีไล่ชิงช้าเป็นการบูชาบรรพบุรุษและจัดเฉลิมฉลองให้กับหญิงสาวอาข่า ดังนั้นในประเพณีนี้ผู้หญิงอาข่าทุกคนจะเข้าร่วมพิธี เพราะเชื่อว่าเมื่อเข้าร่วมพิธีแล้วจะมีความสุข ความรุ่งเรือง แต่ในบริบทของการท่องเที่ยว อาข่าผาหมีจัดประเพณีไล่ชิงช้าโดยให้ความสำคัญเรื่องความสนุกสนาน และความโชคดีให้แก่ผู้ที่เข้าร่วมประเพณีทุกคน

3. ประเพณีฉลองการเริ่มต้นปีใหม่ เรียกในภาษาอาข่าว่า คะทอ้ง อาโฝว ล้อดะ (Kartanr Aqpoeq Lawrdav) ประเพณีนี้จัดขึ้นในเดือนธันวาคมของทุกปีเป็นการฉลองการเริ่มต้นปีใหม่จัดขึ้นในเดือนธันวาคมของทุกปี ประเพณีนี้มีประวัติเล่าสืบต่อมามีว่า เป็นประเพณีที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงฤดูกาลทำมาหากิน ภายหลังจากเก็บเกี่ยวพืชพันธุ์จากท้องไร่ นา ก็จะเข้าสู่ฤดูแห่งการพักผ่อน ถือเป็นประเพณีของผู้ชาย โดยผู้ชายทั้งเด็กและผู้ใหญ่ จะมีการทำ ลูกข่าง เรียกในภาษาอาข่าว่า “ฉ่อง” แล้วมีการเล่นแข่งตีกัน เพื่อฉลองการเปลี่ยนแปลงวัยที่มีอายุมากขึ้น พร้อมทั้งแต่ละครอบครัวที่อาศัยอยู่ในชุมชน จะมีการแลกเปลี่ยนดื่มเหล้า รวมถึงเริ่มต้นกินข้าวที่เก็บไว้ในฉางข้าว ส่วนผู้หญิงก็จะมีการเล่นสบบ้าในลานชุมชน สำหรับอาข่าผาหมีมีเพียงงานเลี้ยงในชุมชน ไม่มีการเล่นลูกข่างและสบบ้าอย่างในอดีต

สำหรับประเพณีอื่น ๆ อาข่าผาหมีจะไม่จัดเป็นกิจกรรมของชุมชน แต่ละครอบครัวจะจัดกันเองภายในครอบครัว ทั้งนี้จำนวนการจัดประเพณีของแต่ละครอบครัวจะไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับความเข้มข้นในการนับถือศาสนาบรรพบุรุษ ซึ่งบางครอบครัวจัดประเพณีถึง 12 ประเพณีใน 1 ปี โดยเฉพาะอาข่าที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ในขณะที่บางครอบครัวอาจจัดประเพณีเพียง 3 – 4 ประเพณี นอกจากนี้ในการจัดแต่ละประเพณี

มักจะมีวันหยุด เพื่อให้ถือกรรมที่เป็นการถือศีลตามความเชื่อของชาวอาข่า และในช่วงเวลาดังกล่าว ต้องไม่ทำงานหรือกิจกรรมใด ๆ แต่เมื่อชุมชนตอบรับการท่องเที่ยวทำให้ อาข่าบางส่วนไม่สามารถหยุดงานตามวัฒนธรรมได้ ยังคงประกอบธุรกิจเปิดร้านค้าแปดตามปกติเนื่องจากมีนักท่องเที่ยวเข้ามาท่องเที่ยวมากในช่วงเทศกาล ซึ่งขัดต่อความเชื่อและวัฒนธรรมของอาข่าทำให้ความเข้มข้นในการนับถือศาสนาบรรพบุรุษ เริ่มถูกลดบทบาทลง โดยเฉพาะอาข่าผาหมื่นรุ่นใหม่ เริ่มไม่ทราบรายละเอียดในการทำพิธีทางศาสนาบรรพบุรุษ

2. การเปลี่ยนแปลงลักษณะทางกายภาพ

เมื่อดยผาหมื่นเข้าสู่ชุมชนแห่งการท่องเที่ยวจึงมีการปรับวิธีการนำเสนอทางวัฒนธรรม เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตที่มีคนนอกชุมชนเข้ามา ซึ่งลักษณะเหล่านี้ปรากฏให้เห็นทางกายภาพ คือ

1. การปรับเปลี่ยนทางวัฒนธรรมด้านโครงสร้างที่พักอาศัย

ชาวอาข่านิยมสร้างบ้านในที่เนินสูง ไม่นิยมปลูกบ้านในพื้นที่ราบ เนื่องจากมีความเชื่อว่าพื้นราบจะทำให้เชื้อโรคติดอยู่กับที่และทำให้ผู้อยู่อาศัยเจ็บป่วย หากสร้างบ้านในที่เนินเมื่อฝนตกลงมา เชื้อโรคและสิ่งไม่ดีจะไหลไปกับน้ำ สาเหตุของการสร้างบ้านเรือนที่เป็นเนิน อีกประการคือ ชาวอาข่ากลัวเรื่องน้ำท่วม อาจทำให้บ้านเสียหายได้ รูปทรงบ้านของชาวอาข่าผาหมื่นแสดงให้เห็นพัฒนาการของการเปลี่ยนแปลงนับตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2500 – ปัจจุบัน มีรายละเอียดดังนี้

1.1 โครงสร้างที่พักอาศัย ปี พ.ศ. 2500 – 2518

ชาวอาข่าผาหมื่นเพิ่งจะอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทย วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการสร้างบ้านจึงไม่คงทนถาวร ดังที่ Burutphat (1995: 116) กล่าวว่า “อีก้อมักสร้างบ้านโดยอาศัยไม้ไผ่เป็นส่วนใหญ่ บางทีก็ใช้ไม้กระดานด้วยการปลูกสร้างบ้านก็ได้ปลูกกันอย่างถาวร เพราะมักมีการโยกย้ายอยู่แห่งหนึ่งไม่เกิน 20 ปี เหตุผลในการย้ายหมู่บ้านก็เนื่องมาจากการถือโชคลางต่าง ๆ ถ้าอาศัยอยู่ที่ใดไม่ปกติสุขก็จะอพยพไปอยู่ที่อื่น” ลักษณะบ้านเรือนในช่วงเริ่มแรกจึงสร้าง 2 ลักษณะ คือ บ้านคล่อมติดกับพื้น มุงด้วยกระเบื้องดินเผา หรือหญ้าคาทำเป็นหลังคา คลุมยาวเกือบถึงพื้นดิน ตัวบ้านสร้างด้วยไม้ไผ่ มีเสาเป็นไม้เนื้อแข็ง ฝาบ้านทำด้วยฟากไม้ไผ่ ไม่มีหน้าต่าง ดังที่ Sangsorn (1996: 13) กล่าวว่า “หน้าบ้านมักจะหันไปทางทิศตะวันออก โดยจะให้ห้องของผู้ชายที่ถือว่าเป็นหน้าบ้านอยู่ทางทิศตะวันออก หัวนอนจะหันไปทางไหนก็ได้ ที่จะไม่หันเท้าไปทางทิศตะวันออกเพราะชาวอาข่าเชื่อว่าการหันเท้าไปทางพระอาทิตย์จะไม่เป็นมงคล อาจทำให้เจ็บป่วยได้ ภายในบริเวณบ้านส่วนใหญ่เป็นที่ใช้ประโยชน์จะเป็นพื้นดิน”

ภาพที่ 1 บ้านของชาวอาข่า ณ ชุมชน ดอยแม่สลอง ต.แม่สลอง อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย

ที่มา : ภาพถ่ายโดยนักวิจัย เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2563

บ้านยกสูงขึ้นจากพื้นทั้งหลัง ลักษณะบ้านจะยกพื้นสูงจากพื้นดินประมาณ 1 เมตร มีบันไดเชื่อมต่อระหว่างตัวบ้าน บ้านจะสร้างด้วยไม้ไผ่มีเสาไม้เนื้อแข็ง ฝาบ้านทำด้วยฟากไม้ไผ่ หลังคามุงด้วยหญ้าคา เนื่องจากมีการนับถือบรรพบุรุษดั้งเดิมอย่างเคร่งครัด ภายในบ้านต้องแบ่งเขตตามการใช้สอยโดยใช้ฉากหรือฝากั้น ดังที่ Srisawat (2008: 332) กล่าวว่า “แบบแปลนภายในบ้านชาวมีสวดห้องอยู่ห้องนอนเหมือนกันแทบทุกหลังคาเรือน มีชายคายื่นออกไปจากระเบียงหน้า สำหรับใช้เป็นที่พักตากผ้า มีบันไดไม้ 2 ท่อนพาดเฉลียงติดกับชานนอกชายคา ตัวบ้านแบ่งออกเป็น 3 ห้อง ห้องข้างนอกเป็นระเบียงใช้เป็นที่ทำงาน เป็นห้องนั่งเล่นและเป็นที่พักแขก” ในขณะที่ Ayi (2549: 16) ให้ข้อมูลในเรื่องโครงสร้างภายในบ้านว่า “ห้องนอนของฝ่ายชายอยู่โหล่นบันไดทางด้านหน้าบ้าน และชั้นในเป็นห้องนอนของฝ่ายหญิง มีเตาไฟ 1 – 2 เตาอยู่ทั้งห้องนอนฝ่ายชายและฝ่ายหญิง เตาไฟห้องผู้หญิงมีไว้สำหรับปรุงอาหารและมีเตาไฟใหญ่ไว้สำหรับต้มอาหารหมู ส่วนเตาไฟสำหรับที่นอนฝ่ายชายมีไว้เพื่อให้ความอบอุ่น สำหรับต้มน้ำชาไว้เลี้ยงแขก เหนือเตาไฟทางห้องนอนหญิงจะมีหิ้งเก็บของที่เสาเอกของบ้านจะมีหิ้งผีบรรพบุรุษ ห้องนอนฝ่ายหญิงห้ามบุคคลภายนอกเข้าไปก่อนได้รับอนุญาต”

ภาพที่ 2 บ้านของชาวอาข่าแบบยกสูง ณ ชุมชน ดอยแม่สลอง ต.แม่สลอง อ.แม่ฟ้าหลวง จ.เชียงราย

ที่มา : ภาพถ่ายโดยนักวิจัย เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2563

1.2 โครงสร้างที่พักอาศัย ปี พ.ศ. 2518 – 2530

บ้านของอาชาผาหมีเริ่มเปลี่ยนแปลงจากเดิม วัสดุที่ใช้มีความคงทนแข็งแรงมากขึ้น เพราะไม่สามารถอพยพโยกย้ายดังเช่นในอดีตเนื่องจากเข้ามาอยู่ภายใต้กรอบการปกครองของสังคมที่เกี่ยวข้องกับความมั่นคงของรัฐ ชาวอาชาทุกกลุ่มจึงไม่สามารถปฏิบัติตามวิถีดั้งเดิมได้ ทำให้ลักษณะของสิ่งปลูกสร้างจึงมีความแข็งแรงมั่นคง โดยเปลี่ยนวัสดุจากไม้ไผ่ หญ้าคามมาเป็นไม้กระดาน เหล็ก อิฐและปูน สำหรับโครงสร้างภายในยังคงรูปแบบตามโครงสร้างแบบชาวอาชาทุกประการ โดยยังคงแบ่งภายในบ้านออกเป็นส่วนตัวต่าง ๆ

1.3 โครงสร้างที่พักอาศัย ปี พ.ศ. 2530 - ปัจจุบัน

ปัจจุบันเมื่อการท่องเที่ยวเข้ามาในชุมชน ทำให้ดอยผาหมีเกิดการปรับเปลี่ยนรูปแบบ มีการนำโครงสร้างอาคารจากภายนอกเข้ามาสร้างในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นที่พัก ร้านอาหารและเครื่องดื่มทำให้รูปแบบภายนอกเปลี่ยนไป ร้านเครื่องดื่มบางร้านได้นำวัฒนธรรมอาชามาสผสมผสานแต่ก็แฝงไว้ด้วยโครงสร้างแบบใหม่ ดังเช่น ร้านกาแฟลาโย

ภาพที่ 3 ร้านกาแฟลาโย ณ ชุมชนดอยผาหมี ต.เวียงพางคำ อ.แม่สาย จ.เชียงราย

ที่มา : ภาพถ่ายโดยนักวิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

ในขณะที่บ้านร้านปรับเปลี่ยนอุปกรณ์ วัสดุ และโครงสร้างแบบสมัยใหม่ทั้งหมดซึ่งรูปทรงเหล่านี้เจ้าของร้านนำรูปแบบมาจากภายนอกซึ่งเน้นความทันสมัย สวยงามเพื่อดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาพัก โดยมีการแยกส่วนที่เป็นร้าน ที่พัก ออกจากตัวเรือนหลัก

สำหรับโครงสร้างภายในบ้านมีการปรับเปลี่ยนจากฉากหรือฝากระดานเป็นห้องของฝ่ายชาย ฝ่ายหญิง มีการลดจำนวนเตาไฟที่ใช้ในการประกอบพิธีและหุงหาอาหารในชีวิตประจำวันลง โดยเปลี่ยนมาแยกภาชนะที่ใช้ สำหรับหีบบรรพบุรุษนั้นจะขึ้นอยู่กับการนับถือศาสนา หากอาชาผาหมีครอบครัวใดที่นับถือบรรพบุรุษก็จะมีหิ้งดั้งเดิม แต่ครอบครัวใดเปลี่ยนศาสนาก็จะไม่มีหีบบรรพบุรุษ

ดังนั้นวัสดุและอุปกรณ์ไม่เพียงแต่บ่งบอกการเปลี่ยนแปลงมาจวัฒนธรรมเท่านั้น แต่ยังบ่งบอกถึงฐานะทางสังคมของผู้ที่อยู่ในชุมชน เมื่อดอยผาหมีกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยว อาชาเกือบทุกหลังคาเรือนจึงปรับเปลี่ยนโครงสร้างของที่อยู่อาศัย ให้มีรูปทรงที่เหมือนกับสิ่งปลูกสร้างในเมือง

2. การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมด้านวัสดุในประเพณี

ในการจัดประเพณีของชาวอาข่า จะใช้ไม้ที่อยู่ในบริเวณใกล้หมู่บ้านเป็นวัสดุในการประกอบพิธี โดยแต่ละปีชาวอาข่าจะต้องเปลี่ยนวัสดุเพื่อให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์มั่นคง ซึ่งในดอยผาหมีมีการปรับเปลี่ยนและสร้างอุปกรณ์ขึ้นใหม่โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

2.1 ชิงช้าจำลองของหมู่บ้าน

เสาชิงช้าของหมู่บ้านจะเป็นเสาไม้ขนาดใหญ่ 4 เสา รวบปลายสำหรับใช้ในพิธีไล่ชิงช้าและเสาชิงช้าเป็นสถานที่สำคัญของของหมู่บ้าน ใช้เล่นเฉพาะช่วงที่มีพิธีเท่านั้น เมื่อชุมชนพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวจึงปรับเปลี่ยนรูปแบบ และวัสดุจากไม้เป็นเหล็ก อีกทั้งทางหมู่บ้านยังหาสถานที่ในสร้างชิงช้าจำลอง เพื่อป้องกันนักท่องเที่ยวที่ไม่ทราบวัฒนธรรมของชาวอาข่าเข้ามาแตะต้อง หรือทำพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม

ภาพที่ 4 ลานไล่ชิงช้าจำลองของดอยผาหมี ณ ชุมชนดอยผาหมี ต.เวียงพางคำ อ.แม่สาย จ.เชียงราย

ที่มา : ภาพถ่ายโดยนักวิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

นอกจากนี้ทางบริษัทไทยแอร์เอเชียได้นำกลุ่มนักออกแบบและวิศวกรเข้ามาในพื้นที่ รวมถึงสร้างชิงช้าสำหรับให้นักท่องเที่ยวเพิ่มเติมโดยทางบริษัทออกแบบประมาณในการสร้าง ซึ่ง Rungpracharat (Interview : 2020) ให้ข้อมูลว่า “ทางแอร์เอเชียพาทีมออกแบบและวิศวกรเข้ามาในชุมชน เพื่อหาสถานที่สร้างลานไล่ชิงช้าที่ใหม่ ไม่ให้ผิดประเพณีของอาข่า โดยทีมงานเหล่านี้เข้ามาในชุมชนหลายครั้ง หลังจากได้สถานที่แล้ว จึงออกแบบชิงช้า และสร้างชิงช้าขึ้นใหม่โดยใช้วัสดุจากเหล็ก ซึ่งมีความแข็งแรง มั่นคงการสร้างลานชิงช้าจำลองมีส่วนช่วยให้ผู้ที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชนสามารถสัมผัสกับวัฒนธรรมอาข่า (ไล่ชิงช้า) นอกเหนือจากช่วงเวลาในการจัดพิธี

ภาพที่ 5 ชิงช้าจำลองสร้างโดยบริษัทไทยแอร์เอเชีย ณ ชุมชนดอยผาหมี ต.เวียงพางคำ อ.แม่สาย จ.เชียงราย

ที่มา : ภาพถ่ายโดยนักวิจัย เมื่อวันที่ 4 ตุลาคม 2563

การโล้ชิงช้าในวัฒนธรรมอาข่าจึงถูกเปลี่ยนความหมายที่ใช้สำหรับพิธีกรรมเป็นตัวแทนทางวัฒนธรรมอาข่าที่ใช้ประกอบกิจกรรมในการท่องเที่ยว

3. การปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมด้านวัสดุและเครื่องแต่งกาย

เสื้อผ้าของชาวอาข่ามีความสำคัญต่อผู้สวมใส่ง่ายๆ ชาวอาข่าเชื่อว่าลวดลายที่ปรากฏบนเนื้อผ้าสามารถปกป้องผู้ที่สวมใส่ ทั้งยังป้องกันสิ่งชั่วร้ายต่าง ๆ ดังนั้นในประเพณีของชาวอาข่าทุกประเพณี ทุกคนจึงสวมใส่ชุดพิธีเพื่อความเป็นสิริมงคล

นอกจากเสื้อผ้าชาวอาข่าจะสวมใส่ง่ายๆ กันแล้ว ชุดพิธีเหล่านี้ยังบ่งบอกถึงความสามารถและฝีมือของผู้ตัดเย็บ ในอดีตชาวอาข่าจะตัดเย็บและปักผ้าเพื่อใช้ในครัวเรือนโดยไม่มีการจำหน่าย ดังนั้นเสื้อผ้าจึงมีส่วนที่ผู้ขายอาข่าใช้พิจารณาในการเลือกคู่

ชุดประจำชาติพันธุ์อาข่ามีขั้นตอนในการตัดเย็บที่ซับซ้อน ด้วยมีขั้นตอนที่หลากหลายซึ่งอุปกรณ์ที่ใช้จะเป็นผ้าฝ้ายโดยแต่ละครัวเรือนจะปั่นฝ้ายและทอผ้าไว้ใช้เอง เมื่อนำฝ้ายมาทอเป็นผ้าแล้ว จะนำผ้าไปย้อมกับสมุนไพร สำหรับเส้นไหมที่ใช้ตกแต่งให้เกิดลวดลาย จะเป็นเส้นไหมที่นำมาจากประเทศจีน ซึ่งเสื้อผ้าของชาวอาข่าที่เป็นชุดพิธีจะห้ามซัก หรือถูกน้ำฝน เพราะจะทำให้เสื้อผ้าเกิดความเสียหาย ชาวอาข่าจะทำความสะอาดด้วยการนำไปผึ่งแดด ด้วยกรรมวิธีการผลิตที่มีขั้นตอนซับซ้อนและวัสดุจากธรรมชาติที่หายากทำให้เสื้อผ้าของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าจึงมีราคาแพง ปัจจุบันหากเป็นเสื้อผ้าที่ตัดเย็บด้วยวัสดุแบบดั้งเดิม จะตัดเย็บเฉพาะภายในครัวเรือนเท่านั้น จากการเก็บข้อมูลภาคสนามสามารถแบ่งพัฒนาการของเครื่องแต่งกายได้ดังต่อไปนี้

3.1 วัฒนธรรมด้านวัสดุและเครื่องแต่งกาย ปี พ.ศ. 2500 - 2518

เสื้อผ้าอาข่าผาหมีในช่วงที่อพยพจนกระทั่งได้ตั้งถิ่นฐานในภาคเหนือ นั้น ยังคงรักษารูปแบบลวดลายความสวยงามตามลักษณะวัฒนธรรมอาข่าผาหมีแบบดั้งเดิม กล่าวคือ ลวดลายเสื้อผ้าจะรับวัฒนธรรมจากแหล่งอื่นและการสังเกตจากธรรมชาติ ดังที่ Pattarasuttikul (Interview: 2020) กล่าวว่า “ลายผ้าอาข่าผา

หมี่บางลายมาจากลวดลายที่ได้จากวัฒนธรรมจีน แต่ลายผ้าสวยใหญ่มาจากการสังเกตจากธรรมชาติ ได้แก่ การเลื้อยของงู ลักษณะของภูเขา ลักษณะของตีนไก่ ปีกของผีเสื้อ ดังตัวอย่างภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 6 ลวดลายและผ้าของชาวอาข่าแบบดั้งเดิม
ที่มา : ภาพถ่ายโดยนักวิจัย เมื่อวันที่ 4 สิงหาคม 2563

ภาพจากแถวที่ 1 เป็นภาพที่ชาวอาข่าเลียนแบบลวดลายจากลักษณะของเท้าไก่ ซึ่งเป็นเส้นตรงและตรงปลายจะแยกเป็นแฉก ออก 3 แฉก ชาวอาข่าจะเรียกลายนี้นว่า ลายตีนไก่ เรียกในภาษาอาข่าว่า ยาจี้คีเพียะ (Zq Civ Eer Pyar)

ภาพจากแถวที่ 2 เป็นภาพที่ชาวอาข่าเลียนแบบลวดลายจากการเลื้อยของงู เรียกในภาษาอาข่าว่า ละโอโจว (Lar Ghovq Joer)

ภาพจากแถวที่ 3 เป็นลายเว้าดูจากธรรมชาติ ซึ่งชาวอาข่าดูจากลักษณะตาของปูหรือปลา เรียกในภาษาอาข่าว่าชิงยอ (Cq Nyaw)

ภาพจากแถวที่ 4 เป็นภาพที่เลียนแบบแผ่นเงินที่ใช้ประดับหน้าอก มาเป็นลายผ้า เรียกในภาษาอาข่าว่า พิววอแจ่ว (Pyr Ghawv Joe)

ภาพจากแถวที่ 5 เป็นภาพที่มาจากลายสีเหลี่ยมต่อกัน เพื่อความสวยงาม เรียกในภาษาอาข่าว่า โดซอง (Dawq Ghovq)

3.2 วัฒนธรรมด้านวัสดุและเครื่องแต่งกาย ปี พ.ศ. 2518 – 2558

สำหรับเสื้อผ้าอาข่าผาหมี่ในช่วงปี พ.ศ. 2518 – 2558 นั้นจะเหมือนกับอาข่ากลุ่มอื่น ๆ ที่พบเห็นได้ในท้องตลาด อีกทั้งการตัดเย็บจะใช้แบบอุตสาหกรรม ไม่นับความหมายที่ลวดลายอย่างในอดีต แต่เน้นที่ความสวยงามและสีสันของลายผ้า อีกทั้งลวดลายเหล่านี้ไม่สามารถแบ่งแยกว่าเป็นอาข่ากลุ่มใด

ภาพที่ 7 ลวดลายและผ้าของชาวอาข่าแบบประยุกต์
ที่มา : ภาพถ่ายโดยนักวิจัย เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2563

3.3 วัฒนธรรมด้านวัสดุและเครื่องแต่งกาย ปี พ.ศ. 2558 - 2563

การแต่งกายของอาข่าพหมีในช่วงปี พ.ศ. 2558 – 2563 มีการปรับเปลี่ยนวัสดุและลวดลายให้เข้ากับยุคสมัย เพื่อตอบสนองการใช้งานสามารถสวมใส่ได้หลายโอกาส นอกจากนี้ยังมีการนำลายผ้าอาข่ามาแปรรูป โดยมีการตัดเย็บให้มีรูปทรงแตกต่างไปจากเดิม เพื่อขยายการใช้ประโยชน์และผู้ที่สวมใส่ ซึ่งไม่จำกัดเฉพาะชาวอาข่าที่สวมใส่ในประเพณีและวัฒนธรรมอย่างในอดีต

ภาพที่ 6 เสื้อผ้าอาข่าแบบประยุกต์ มหกรรมเทศกาลโล้ชิงช้า ณ ไร่สีสันชาวดอย ต.ป่าซาง อ.แม่จัน จ.เชียงราย
ที่มา : ภาพถ่ายโดยนักวิจัย เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2563

ส่วนเสื้อผ้าอาข่าและสินค้าของอาข่าที่นำมาขายในดอยผาหมี จะเป็นสินค้าจากชุมชนอื่นที่อาข่าในผาหมีรับเข้ามา จากการสอบถามพูดคุยทำให้ทราบว่า อาข่าผาหมีจะไม่นิยมอาชีพด้านหัตถกรรม ซึ่งต่างจากอาข่ากลุ่มอื่น เนื่องจากอาชีพหัตถกรรมใช้ความละเอียดและใช้เวลาในการสร้างผลงาน กว่าจะจำหน่ายสินค้าและได้ค่าตอบแทนต้องใช้เวลา ต่างจากการประกอบอาชีพทางการเกษตรของอาข่าผาหมี ที่ปลูกพืชหลากหลายทำให้เก็บผลผลิตหมุนเวียนตลอดทั้งปี มีรายได้สม่ำเสมอ

4. การเปลี่ยนแปลงความหมายของการจัดแสดงวัฒนธรรม

ในวัฒนธรรมอาข่ามีการจัดแสดงประจำกลุ่ม คือ การขับร้องและทำเต้นที่เป็นเอกลักษณ์ ได้แก่ การเต้นกระทุ้งไม้ไฟ ในอดีตการเต้นกระทุ้งไม้ไฟจะเป็นการเต้นเพื่ออวยพรในประเพณีที่สำคัญ ได้แก่ ประเพณีไล่ชิงช้า (Yaerkuq Aqpoeq Dzaqbae) หรือในประเพณีชนไข่มดแดง (Khmqmir Aqpoeq)

ภาพที่ 7 การเต้นกระทุ้งไม้ไฟ มหกรรมเทศกาลไล่ชิงช้า ณ ไร่สีสันชาวดอย ต.ป่าซาง อ.แม่จัน จ.เชียงราย

ที่มา : ภาพถ่ายโดยนักวิจัย เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2563

นอกจาก การเต้นกระทุ้งไม้ไฟแล้ว ในประเพณีเหล่านี้จะมีการขับขานบทเพลงภาษาอาข่าโบราณ เพื่อบอกเล่าเรื่องราวนับตั้งแต่ประวัติศาสตร์รวมถึงอวยพร การแสดงของอาข่าจึงเกี่ยวข้องกับประเพณีและไม่ใช่การแสดงเพื่อเน้นเพียงความสนุกสนาน ปัจจุบันผู้ที่สามารถขับร้องภาษาดั้งเดิมมีจำนวนน้อยลง อีกทั้งอาข่าส่วนใหญ่เริ่มไม่เข้าใจเนื้อหาในบทเพลง เพราะมีการสรุคำและระดับคำแตกต่างจากภาษาที่ใช้สื่อสารในปัจจุบัน

ด้วยข้อจำกัดดังกล่าวในปี พ.ศ. 2560 กลุ่มพัฒนาสตรีผาหมี ซึ่งเป็นกลุ่มแม่บ้านในชุมชนจึงคิดชุดการแสดงพร้อมกับ ฝึกซ้อมการแสดงให้กับคนในชุมชนเพื่อนำไปแสดงในเวทีต่าง ๆ มีการเพิ่มเติมชุดการแสดงให้มีความหลากหลายตามยุคสมัย ทั้งยังปรับเปลี่ยนบทเพลงของอาข่าดั้งเดิมให้เป็นเพลงสมัยใหม่ด้วยการเปิดเพลงที่กำลังเป็นที่นิยมในขณะนั้น ซึ่งการแสดงเหล่านี้จะนำไปใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งภายใน ภายนอกชุมชน รวมถึงการขอชุดการแสดงจากหน่วยงานภาครัฐเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของจังหวัด

สำหรับกิจกรรมต่างกลุ่มชาติพันธุ์ เป็นกิจกรรมที่กลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงรายจัดขึ้น ซึ่งมีทั้งกิจกรรมที่ใช้งบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ และกิจกรรมที่กลุ่มชาติพันธุ์ร่วมกันจัด ซึ่งกิจกรรม

เหล่านี้ อาช่าดอยผาหมีจะให้ความร่วมมือ โดยมีคนในชุมชนเข้าร่วม รวมถึงส่งชุดการแสดงของหมู่บ้านเข้าร่วมในกิจกรรม

สรุปผลการวิจัย

วัฒนธรรมของอาช่าผาหมีมีการปรับเปลี่ยนตามกระแสสังคมภายใต้สภาวะสมัยใหม่ (Modernity) ที่เข้ามาในชุมชน เพื่อให้ทันสมัยและเปิดพื้นที่ทางสังคมของชาวอาช่าให้กับบุคคลนอกชุมชนสามารถเข้ามาท่องเที่ยวและร่วมกิจกรรมทางวัฒนธรรมของอาช่าผาหมี โดยการเปลี่ยนแปลงด้านที่พักอาศัย โดยเลือกวัสดุและโครงสร้างที่แข็งแรงมั่นคงเพราะไม่ต้องอพยพโยกย้ายดังในอดีต อีกทั้งยังนิยมสร้างบ้านด้วยรูปทรงตามแบบสังคมเมือง

การเปลี่ยนแปลงด้านประเพณีพิธีกรรมของอาช่าผาหมีเหลือประเพณีที่จัดใน 1 ปีทั้งสิ้น 12 ประเพณี ซึ่งประเพณีดังกล่าวแบ่งออกเป็นประเพณีของชุมชนและประเพณีของครอบครัว อีกทั้งยังมีบางประเพณี เช่น ประเพณีไล่ชิงช้าที่อนุญาตให้บุคคลภายนอกและนักท่องเที่ยวเข้าร่วมในกิจกรรมได้ สำหรับการเปลี่ยนแปลงด้านความหมายของสัญลักษณ์ซึ่งปรากฏในเครื่องแต่งกาย พบว่า มีการลดความหมายและความสำคัญของความหมายลง ในด้านการเปลี่ยนแปลงความหมายของการจัดแสดงวัฒนธรรมมีการเพิ่มรูปแบบการแสดงให้ทันสมัย โดยเพิ่มเติมชุดการแสดงให้หลากหลายตามยุคสมัย ทั้งยังปรับเปลี่ยนบทเพลงของอาช่าดั้งเดิมให้เป็นเพลงสมัยใหม่ด้วยการเปิดเพลงที่กำลังเป็นที่นิยมในขณะนั้น ซึ่งการแสดงเหล่านี้จะนำไปใช้ในงานกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งภายใน ภายนอกชุมชน

อภิปรายผลการวิจัย

วัฒนธรรมของอาช่าผาหมีมีการปรับเปลี่ยนตามกระแสสังคมภายใต้สภาวะสมัยใหม่ (Modernity) ที่เข้ามาในชุมชน ส่งผลต่อความเชื่อในการนับถือบรรพบุรุษที่ลดขั้นตอน และยกเลิกพิธีบางพิธี โดยถูกแทนที่วัฒนธรรมและสิ่งประดิษฐ์จากภายนอกชุมชนที่เน้นความสะดวกและความทันสมัย โดยอาช่าผาหมีนำวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามาบูรณาการกับวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพลวัตทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นเลื่อนไหลไปตามความสัมพันธ์ทางสังคมที่อาช่าผาหมีได้ปฏิสัมพันธ์ เห็นได้จากลักษณะทางกายภาพ ได้แก่ เสื้อผ้าเครื่องแต่งกาย การแสดง ที่อยู่อาศัยและสิ่งปลูกสร้างในชุมชน รวมถึงการแสดงในเทศกาลต่าง ๆ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน อีกทั้งยังปรากฏค่านิยมสมัยใหม่ตามแบบวัฒนธรรมภายนอกชุมชนที่เน้นความรวดเร็วและสะดวกและให้ความสำคัญกับผลตอบแทน

จากการวิจัยเรื่องพลวัตวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาช่าผาหมี จังหวัดเชียงราย ซึ่งมีวัตถุประสงค์ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาช่าผาหมี พบว่า การนำแนวคิดการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมมาเป็นกรอบในการศึกษาปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นกับอาช่าผาหมี ในบริบทของการตอบรับกระแสการท่องเที่ยว ประเพณีและวัฒนธรรมของอาช่าผาหมี มีทั้งที่ถูกเปลี่ยนแปลงและผลิตซ้ำโดยคนอาช่าในชุมชน ดังที่ Phuanghat (2008) กล่าวว่า “สังคมได้กำหนดความหมายให้กับสมาชิกของสังคม และถูกผลิตซ้ำ ถูกทำให้

เปลี่ยนแปลงได้โดยสมาชิกของสังคม” ทั้งนี้การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจมีลักษณะแบบค่อยเป็นค่อยไปโดยชุมชนสามารถปรับให้เข้ากับวิถีปฏิบัติของอาข่าได้ รวมถึงการเปลี่ยนแปลงอาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน สอดคล้องดังผลการวิจัยของ Songsiri (2013) ที่ได้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในเกาะเกร็ดสรุปได้ว่านโยบายการท่องเที่ยวที่เข้ามาในชุมชนได้เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ รวมถึงสภาพแวดล้อมและอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนด้วยเช่นกัน

ข้อเสนอแนะ

จากการวิจัยพบว่า พลวัตวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์อาข่าผาหมี จังหวัดเชียงราย มีการปรับเปลี่ยนวัฒนธรรมอย่างค่อยเป็นค่อยไป ตามสภาพสังคมภายนอกที่แวดล้อมโดยผาหมี รวมถึงนโยบายในการสนับสนุนให้ชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยวทั้งในระดับอำเภอและระดับจังหวัด ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงมีข้อเสนอแนะเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการศึกษาดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1 ดอยผาหมีสามารถนำข้อมูลจากการศึกษาพัฒนาชุมชนเพื่อให้เหมาะสมกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม

1.2 เทศบาลตำบลเวียงพางคำ อำเภอแม่สาย จังหวัดเชียงรายสามารถนำข้อมูลจากการศึกษาไปพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมให้เหมาะสมกับกฎเกณฑ์ในวัฒนธรรมของชาวอาข่า

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

2.1 ทางชุมชนดอยผาหมีควรส่งเสริมให้เยาวชนรุ่นใหม่ในท้องถิ่นได้ตระหนักถึงความสำคัญ และคุณค่าของวัฒนธรรมที่สืบทอดมาตั้งแต่บรรพบุรุษ

2.2 ควรให้แนวทางแก่นักท่องเที่ยวที่เข้ามาท่องเที่ยวในชุมชน ทราบและเข้าใจวัฒนธรรมอาข่าเพื่อไม่ให้ประพฤติดิจจาริตและข้อปฏิบัติ

Reference

- Anderson, B. Imagined. (2009). **Communities Reflections on the Origin and spread of Nationalism**. Bangkok: Textbook Foundation for Social Sciences and Humanities.
- Ayi, P. (2006). **Suitable festivals and ceremonies in current conditions: Case study: Ban San Charoen Kao Akha Community**. Wawee Sub-district, Mae Suai District, Chiang Rai Province Research Fund (TRF).
- Burutphat, K. (1995). Hill Tribe. Bangkok: Phrae Pittaya.
- Department of Employment. (2014). **Journal of Thai Labour Market Informations in 2014**. Bangkok: Department of Employment. 19-22.

- Khongthawisak, P. (2011). **Akha Night Barzar, Trade and ethnicity**. Chiang Mai : Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University.
- Mayeo, W. (2020). **Indigenous peoples basic information Akha ethnic group**. <http://www.openBase.in.th>. 26 June 2020.
- Phuanghat, C. (2008). **Social theory and understanding of modern conditions**, Antony **Kitden**: 26 (1). 2-41.
- Sangsorn, U. (1996). **Eakor house, beliefs and folk wisdom**. Chiang Mai : Hill tribe research institute.
- Srisawat, B. (2008). **30 Races in Chiang Rai**. (3rd ed.). Bangkok: Sayam.
- Songsiri, W. (2013). **Regain the power of cultural diversity**. Bangkok: Tha Small Foundation of Prapai Wiriyanpan.
- Wankaew, S. (1994). **Social and cultural changes**. (4th ed). Bangkok: Chulalongkorn University Press.
- Wannasiri, P. N. (2007). **Social and Cultural Anthropology**. Bangkok: Expernet.
- Wiang Phang Kham Municipality (2020). **Wiang Phang Kham district's Information**. from <http://www.wpkms.com/>.

Interview

- Pattarasuttikul, P. (Interview: 2020)
- Rungprcharat, P. (Interview: 2020)
- Sitichodok, K. (Interview: 2020).

in Thai

- กรมการจัดหางาน. (2557). **วารสารสถานการณ์ตลาดแรงงาน ปี พ.ศ.2557**. กรุงเทพฯ : กรมการจัดหางาน. 19-22.
- ขจิตภัย บุรุษพัฒน์. (2538). **ชาวเขา**. กรุงเทพฯ : แพรวพิทยา.
- เชษฐา พวงหัตถ์ (2551). **ทฤษฎีสังคมและการทำความเข้าใจสภาวะสมัยใหม่ของแอนโธนี กิตเดนส์** : 26 (1). 2-41.
- เทศบาลตำบลเวียงพางคำ. (2563). **ข้อมูลตำบลเวียงพางคำ**. <http://www.wpkms.com/>.
- นิยพรรณ (พลวัฒน์) วรรณศิริ. (2550). **มานุษยวิทยาสังคมและวัฒนธรรม**. กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เน็ท.
- บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. (2551). **30 ชาตินในเชียงราย. (พิมพ์ครั้งที่ 3)**. กรุงเทพฯ : ศยาม.

เบน แอนเดอร์สัน. (2552). **ชุมชนจิตกรรม บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการแพร่ขยายของชาตินิยม.**

กรุงเทพฯ : มูลนิธิตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ปฎิภาณ อายิ. (2549). **เทศกาลและพิธีที่เหมาะสมในสภาวะปัจจุบันกรณีศึกษา : ชุมชนอาข่าบ้านแสนเจริญ**

เก่า ต.วาวี อ.แม่สรวย จ.เชียงราย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).

ไพโรจน์ คงทวีศักดิ์. (2554). **อาข่าไนท์บาซาร์ การค้ากับความเป็นชาติพันธุ์.** เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วลัยลักษณ์ ทรงศิริ. (2556). **พลังความหลากหลายทางวัฒนธรรม.** กรุงเทพฯ : มูลนิธิเล็กประไพ วิริยะพันธุ์

วิไลลักษณ์ เยอเบาะ. (2563). **ข้อมูลพื้นฐานชนเผ่าพื้นเมือง กลุ่มชาติพันธุ์อาข่า.** <http://www.openBase.in.th>. 26 มิ.ย. 2563

สุริชัย หวันแก้ว. (2537). **“การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม” สังคมและวัฒนธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 4).**

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อุไรวรรณ แสงสร. (2539). **บ้านอีโก้ ความเชื่อและภูมิปัญญาชาวบ้าน.** เชียงใหม่ : สถาบันวิจัยชาวเขา.

สัมภาษณ์

ไกรสิทธิ์ สิทธิโชคก. (สัมภาษณ์ : 2563).

ผกาภรณ์ รุ่งประชารัตน์. (สัมภาษณ์ : 2563).

เพ็ญศรี ภัทรสุทธิกุล (สัมภาษณ์ : 2563).